

Spis treści

Wykaz skrótów	13
Od Autora (do wydania 2015 istniejącego wyłącznie w wersji elektronicznej) ..	17
Od Autora (do 7. wydania)	19
Europejska Konwencja Praw Człowieka – zagadnienia ogólne	21

Część I Mechanizm kontrolny

1. Przed pierwszą głęboką reformą w 1998 r.	33
2. Po reformie 1998 r.	34
2.1. Kolejne zmiany (Protokół nr 14)	38
2.2. Dalsze działania reformujące	47
3. Prawo do skargi	53
3.1. Skargi międzypaństwowe	54
3.2. Możliwość skutecznego korzystania z prawa do skargi	56
4. Warunki dopuszczalności skargi (art. 35 Konwencji)	62
4.1. Uwagi wprowadzające	62
4.2. Wykorzystanie krajowych środków prawnych	64
Kwestia skutecznych środków prawnych krajowych w sprawach polskich	77
4.3. Termin sześciu miesięcy	81
4.4. Inne podstawy odrzucenia skargi jako niedopuszczalnej	96
Skarga anonimowa	96
Skarga co do istoty identyczna ze sprawą już rozpatrzoną przez Trybunał	96
Skarga co do istoty identyczna ze sprawą poddaną innej międzynarodowej procedurze dochodzenia lub rozstrzygnięcia ..	97
Brak nowych istotnych informacji	99
Skarga w sposób oczywisty nieuzasadniona	100

Nadużycie prawa do skargi	101
Nowy warunek dopuszczalności skargi wprowadzony Protokołem nr 14 (art. 35 ust. 3 lit. b Konwencji)	108
5. Właściwość Trybunału	113
5.1. <i>Ratione personae</i>	113
Pokrzywdzony	113
Utrata statusu pokrzywdzonego	129
Śmierć pokrzywdzonego	136
Organizacja pozarządowa	137
5.2. <i>Ratione materiae</i>	151
5.3. <i>Ratione temporis</i>	152
5.4. <i>Ratione loci</i>	159
5.5. Skreślenie skargi z listy (art. 37 Konwencji)	159
Jednostronna deklaracja rządu	163
6. Procedura przed Trybunałem	168
7. Pomoc prawna	179
8. Dochodzenie i ustalenia faktyczne	180
Obowiązek współpracy państw z Trybunałem (art. 38 Konwencji)	186
9. Polubowne załatwianie spraw	190
10. Środki tymczasowe (art. 39 regulaminu Trybunału)	192
11. Strona trzecia	203
12. Możliwość zrzeczenia się właściwości (art. 30 Konwencji) lub przekazania sprawy z Izby do Wielkiej Izby (art. 43 Konwencji)	209
13. Wyroki	211
13.1. Uwagi wprowadzające	211
13.2. Procedura wyroku pilotażowego	214
13.3. Słuszne zadośćuczynienie (art. 41 Konwencji)	222
Szkoda materialna	223
Krzywda moralna	226
Koszty i wydatki	229
Słuszne zadośćuczynienie w sprawach skarg międzypaństwowych ...	230
13.4. Wykonywanie wyroków (art. 46 Konwencji)	231
Środki o charakterze indywidualnym	232
Środki o charakterze ogólnym	236
Praktyka	242
13.5. Procedura przed Komitetem Ministrów	255
14. Sprawy polskie	261
15. Europejska Konwencja Praw Człowieka w Unii Europejskiej	264
15.1. Uwagi wprowadzające	264
15.2. Sprawa Bosphorus Airways i kwestia ochrony równoważnej	272
15.3. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej	275

15.4. Kwestia przystąpienia Unii do Konwencji	281
16. Wprowadzenie do interpretacji Konwencji	285
16.1. Uwagi wprowadzające	285
16.2. Kwestie ogólne	286
16.3. Interpretacja dynamiczna (lub ewolucyjna)	289
16.4. Autonomiczne rozumienie niektórych pojęć	292
16.5. Margines swobody oceny (<i>margin of appreciation</i>)	295
16.6. Zasada proporcjonalności	297
16.7. Interpretacja porównawcza	298
16.8. Obowiązki negatywne i pozytywne państw, wymiar horyzontalny Konwencji	302

Część II

Prawa i ich gwarancje

1. Prawa i wolności dla każdej osoby (art. 1 Konwencji)	307
Jurysdykcja	312
2. Prawo do życia (art. 2 Konwencji)	318
2.1. Aspekt proceduralny ochrony	340
2.2. Zamieszki, powstanie	360
2.3. Kara śmierci	361
2.4. Kwestia początku życia	363
3. Zakaz tortur (art. 3 Konwencji)	364
3.1. Tortury	372
3.2. Traktowanie niehumanitarne	375
3.3. Traktowanie poniżające	395
3.4. Aspekt proceduralny ochrony	401
3.5. Kwestie związane z karą śmierci	407
3.6. Stosowanie art. 3 w przypadku ekstradycji albo wydalenia	409
3.7. Traktowanie uchodźców	425
3.8. Inne gwarancje	427
4. Zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej (art. 4 Konwencji)	428
5. Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 5 Konwencji)	435
5.1. Uwagi wprowadzające	436
Pozbawienie wolności – definicja	437
Ochrona przed arbitralnym pozbawieniem wolności	443
Dopuszczalne wyjątki wymagające ścisłej interpretacji	448
5.2. Skazanie przez właściwy sąd (art. 5 ust. 1 lit. a Konwencji)	455
5.3. Niepodporządkowanie się wyrokowi sądu (art. 5 ust. 1 lit. b Konwencji)	457

5.4.	Aresztowanie w celu postawienia przed właściwym organem (art. 5 ust. 1 lit. c Konwencji)	459
5.5.	Nieletni (art. 5 ust. 1 lit. d Konwencji)	462
5.6.	Nosiciele choroby zakaźnej, chorzy umysłowo, alkoholicy, narkomani i włóczędzy (art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji)	464
5.7.	Wydalenie lub ekstradycja (art. 5 ust. 1 lit. f Konwencji)	467
5.8.	Prawo do informacji o przyczynach zatrzymania (art. 5 ust. 2 Konwencji)	471
5.9.	Niezwłoczne postawienie przed sędzią (art. 5 ust. 3 Konwencji)	472
5.10.	Sądowa kontrola legalności pozbawienia wolności (art. 5 ust. 4 Konwencji)	482
5.11.	Prawo do odszkodowania (art. 5 ust. 5 Konwencji)	489
6.	Prawo do rzetelnego procesu sądowego (art. 6 Konwencji)	490
6.1.	Uwagi wprowadzające	491
6.2.	Ogólnie (art. 6 ust. 1 Konwencji)	493
	Prawa i obowiązki o charakterze cywilnym	493
	Oskarżenie w sprawie karnej	505
	Prawo dostępu do sądu	509
	Sąd niezawisły i bezstronny	533
	Rzetelność postępowania	541
	Zasady dotyczące dowodów	562
	Publiczny charakter postępowania	581
	Proces w rozsądnym terminie	585
6.3.	Zasada domniemania niewinności (art. 6 ust. 2 Konwencji)	589
6.4.	Prawo do niezwłocznej informacji o istocie i przyczynie oskarżenia (art. 6 ust. 3 lit. a Konwencji)	598
6.5.	Prawo do posiadania odpowiedniego czasu i możliwości przygotowania obrony (art. 6 ust. 3 lit. b Konwencji)	601
6.6.	Prawo do bronięcia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę (art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji)	604
6.7.	Prawo do przesłuchania świadków (art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji) ...	613
6.8.	Prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza (art. 6 ust. 3 lit. e Konwencji)	615
7.	Zakaz karania bez podstawy prawnej (art. 7 Konwencji)	616
7.1.	Klauzule ograniczające (ust. 2 art. 8–11 Konwencji)	624
7.2.	Warunek, że ingerencja musi być przewidziana przez prawo	625
7.3.	Uprawniony cel ingerencji	629
7.4.	Konieczność ingerencji w społeczeństwie demokratycznym	632
8.	Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8 Konwencji) ..	647
8.1.	Uwagi wprowadzające	647
	Aspekt proceduralny	657

8.2.	Życie prywatne	660
8.3.	Życie rodzinne	689
	Ochrona życia rodzinnego w związku z wydaleniami i ekstradycją ...	698
	Ochrona życia rodzinnego więźniów	706
8.4.	Dom	708
8.5.	Korespondencja	714
9.	Wolność myśli, sumienia i wyznania (art. 9 Konwencji)	722
10.	Swoboda wypowiedzi (art. 10 Konwencji)	743
10.1.	Wypowiedzi polityczne i o sprawach publicznie ważnych. Wolność prasy	748
10.2.	Swoboda wypowiedzi artystycznych	772
10.3.	Swoboda wypowiedzi handlowych	774
10.4.	Prawo do wolności otrzymywania informacji	775
10.5.	Obowiązki pozytywne	778
10.6.	Gwarancje proceduralne	780
10.7.	Obowiązki i odpowiedzialność	781
10.8.	Usprawiedliwione ograniczenia przewidziane w ust. 2	785
10.9.	Ochrona bezpieczeństwa państwowego	788
10.10.	Ochrona moralności	791
10.11.	Ochrona dobrego imienia i praw innych osób	792
10.12.	Ochrona informacji poufnych	803
10.13.	Zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej	804
10.14.	Działalność przedsiębiorstw radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych	810
11.	Wolność zgromadzania się i stowarzyszania się (art. 11 Konwencji)	813
11.1.	Uwagi wprowadzające	813
11.2.	Zgromadzenia	814
11.3.	Stowarzyszenia	824
11.4.	Partie polityczne	833
11.5.	Związki zawodowe	838
11.6.	Członkowie sił zbrojnych, policji lub administracji państwowej	844
12.	Prawo do zawarcia małżeństwa (art. 12 Konwencji)	846
13.	Ochrona własności (art. 1 Protokołu nr 1)	850
13.1.	Pozbawienie mienia	859
13.2.	Regulacja sposobu korzystania z mienia	871
13.3.	Aspekt proceduralny ochrony	874
14.	Prawo do nauki (art. 2 Protokołu nr 1)	876
	Prawo rodziców do wychowania i nauczania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami	881
15.	Prawo do wolnych wyborów (art. 3 Protokołu nr 1)	887
16.	Zakaz pozbawiania wolności za długi (art. 1 Protokołu nr 4)	906

---

17. Prawo do swobodnego poruszania się (art. 2 Protokołu nr 4)	906
18. Zakaz wydalania obywateli (art. 3 Protokołu nr 4)	911
19. Zakaz zbiorowego wydalania cudzoziemców (art. 4 Protokołu nr 4)	912
20. Gwarancje proceduralne dotyczące wydalania cudzoziemców (art. 1 Protokołu nr 7)	915
21. Prawo do odwołania w sprawach karnych (art. 2 Protokołu nr 7)	917
22. Odszkodowanie za niesłuszne skazanie (art. 3 Protokołu nr 7)	920
23. Zakaz ponownego sądenia lub karania (art. 4 Protokołu nr 7)	921
24. Równość małżonków (art. 5 Protokołu nr 7)	926
25. Prawo do skutecznego środka odwoławczego (art. 13 Konwencji)	927
26. Zakaz dyskryminacji (art. 14 Konwencji)	940
26.1. Ogólny zakaz dyskryminacji (art. 1 Protokołu nr 12)	940
Problematyka dowodowa	962
26.2. Ogólny zakaz dyskryminacji (Protokół nr 12)	964
27. Uchylenie stosowania zobowiązań w stanie niebezpieczeństwa publicznego (art. 15 Konwencji)	966
28. Zakaz nadużycia praw (art. 17 Konwencji)	973
29. Granice stosowania ograniczeń praw (art. 18 Konwencji)	977
30. Zastrzeżenia (art. 57 Konwencji)	980

Część III Dokumentacja

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	987
sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r.	
Protokół nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	1006
Protokół nr 4 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	1009
Protokół nr 6 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczący zniesienia kary śmierci	1012
Protokół nr 7 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	1015
ze zmianami wprowadzonymi przez Protokół nr 11	
Protokół nr 12 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	1019
Protokół nr 13 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczący zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach	1022
Protokół nr 14 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności zmieniający system kontroli Konwencji	1025

Protokół nr 15 wprowadzający zmiany w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	1032
Protokół nr 16 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	1035
Regulamin Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	1039
Porozumienie europejskie w sprawie osób uczestniczących w postępowaniu przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka	1090
Instrukcja dotycząca praktyki. Wnioski o środki tymczasowe (art. 39 Regulaminu)	1096
Instrukcja dotycząca praktyki: wszczęcie postępowania (skargi indywidualne na podstawie art. 34 Konwencji)	1099
Instrukcja dotycząca praktyki. Argumenty pisemne	1104
Instrukcja dotycząca praktyki wnoszenia roszczeń o słuszne zadośćuczynienie ..	1108
Instrukcja dotycząca praktyki. Zabezpieczone składanie dokumentów drogą elektroniczną przez rządy	1113
Instrukcja dotycząca praktyki. Wnioski o zachowanie anonimowości (art. 33 i 47 Regulaminu Trybunału)	1115
Instrukcja dotycząca praktyki. Składanie dokumentów drogą elektroniczną przez skarżących	1117
Europejski Trybunał Praw Człowieka (skład według stanu na dzień 1 lutego 2017 r.)	1120
Publikacje książkowe Marka Antoniego Nowickiego na temat Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (w języku polskim)	1123
Indeks rzeczowy	1127